

niká žádná novou koncepcí, novým pojetím staré látky, novou symbolisací její. Je to staré thema o velikosti ideálu, kterému věnuje prorok všecko i sebe, o nepochození lidském, o surovosti člověka, jenž otročí hmotě a pro vyšší ideje nemá zájmu, který solving unikl smrti a soudu nebe, hledá hned zase rozkoš (*člověk*), o chvílech slabosti, kdy i v proroku procitá člověk a před jeho tužbami na mžik bledne velikost ideové misse jeho . . .

Básním p. Scheinpflugovým vadí v první řadě, že nedovedou myšlenku svou ztělesnit v *pronikavé a jasně situaci a scéně*. Nejsou jasné, a to je při meditativně poesii chyba prvního řádu. Mluví se v nich mnoho sem tam, napravo nalevo, ale *psychologický stav* Kristův není nikde jasný, určitý, poněvadž není vystižen *situací*, v níž stojí. V básních páně Scheinpflugových se mnoho blouzní a deklamuje — ale v meditativní poesii musí být co slovo, to myšlenka, to její jiskra. Jak určitá je situace ku př. ve Vignyho básni Na hoře Olivetské. Tam také Kristus dožaduje se odpovědi od Boha v zoufalství své duše jako u p. Scheinpfluga (*V lůžce chvíli*, 29 a n.), tam také nevzplanou světla na temném *nebi* jako u našeho p. debutanta, ale jaká ironie a jaký děs tragický je v tom — *kmitne* se stromovým pochodem Jidáše, jenž ho přichází zradit.

Il regarde longtemps, longtemps cherche sans voir,
Comme un marbre de deuil tout le ciel était noir;
La terre sans clartés, sans astre et sans aurore,
Et sans clarté de l'âme, ainsi qu'elle est encore,
Frémissait. Dans le bois il entendit des pas,
Et puis il vit rôder la torche de Judas.

Jak je to silné proti konci p. Scheinpflugovu, kde se maluje pouze temné mlčící město a dost. Ale hlavní: kde je něco takového, jako ta *filosofická konkluse* stoického mlčení a pýchy, jakou vede z této scény v zmíněné básni Vigny? „Nechává-li nás nebe jako svět-zmetka, spravedlivý postaví proti nepřítomnosti (boha) opovržením a odpoví jen chladným mlčením věčnému Božstvu mlčení!“ K myšlenkovým ideovým závěrům p. Scheinpflug vůbec nedochází. *Tragika* toho románu prorokova, o němž mluví p. Scheinpflug, je docela konvenční a běžná. Pan Scheinpflug neměl tu nikde tu myšlenkovou odvahu a sílu, jakou ukázal na př. Machar v básni o Kristově smrti, uveřejněné před dvěma roky v „Čase“, kde ke Kristovi pátému na kříži přisedne Satan a vykládá mu úplnou marnost celé jeho dráhy a snahy i smrti, poněvadž lidé úplně převrátí jeho nauku a ve jménu jeho budou páchat totéž zlo, jež on chtěl vymýtit. To je taková grandiosní a směšná vize, že vedle ní bledne celý svazček páně Scheinpflugův jako tradiční a příliš rétorický. Tam co slovo, to rána kládívem!

Nepíšu to, abych upíral p. Scheinpflugovi vážnou uměleckou snahu a talent. Nikoli. Jen proto, abych ukázal obtíž takovýcho látek, mají-li se povznést nad běžný konvencionalism. Pan Scheinpflug musí, myslím, nejprve vybědnout z té rétorické šířky a povídavé obšírnosti svého jinak mužného a výrazného verše, bude-li se chtít znova pokusit o podobnou meditativní poesii. Předpokládám ovšem, že odkryje v duši bohatší prameny ideové, než jaké ukázal v této knížce.

Světová knihovna

Čech Svatopluk: Jestřáb contra Hrdlička — *Tolstoj L. N.*: Statkářovo jitro — *Vrchlický Jar.*: Portréty básníků — *de Amicis Edm.*: Albert — *Sienkiewicz Henryk*: Na slunném pobřeží — *Valera Juan*: Pepita Ximenez — *Mácha H. K.*: Básně — *Mérimée Prosper*: Dvě novely — *Ibsen Henrik*: Nápadníci trůnu — *Rubeš Frant.*: Dvě humoresky — *de Vogué Melchior*: Lid a páni na Rusi — *Vocel Jan Erazim*: Labyrint slávy — *Tyl J. K.*: Strakonický dudák

Světová knihovna chce podle vzoru známé *Universal-Bibliothek* (nakladatel Filip Reclam v Lipsku), jejíž čísla prodávají se po dvaceti pfenicích, nebo ještě levnějších *Meyer's Volksbücher* (číslo po deseti pfenicích) podat chudému člověku za laciný peníz živný chléb duševní. Jako obě zmíněné sbírky má také stejně široký program: podat každou význačnější knihu bez rozdílu genu literárního, zábavnou i poučnou, povídku, drama, lyriku, filosofický traktát i příruční přehled některé vědy, ryze praktický návod i theoretickou samoúčelnou spekulaci. Program ten je tak široký, že nestačí vydaných dvacet čísel, jež jsem nadepsal v čelo tohoto referátu, aby se dalo posoudit, je-li určitým typickým způsobem realizován. Jedno však překvapuje hned: *literatura nauková* není zastoupena posud ani jediným číslem. (Nelze v ní počítat přece sbírku p. Vrchlického, jež je sebrána ze starých knih jeho a podává charakteristiky různých básníků a literátů v sonetech způsobem často docela planě duchaplným a nanejvýš libovolným.) A to je právě u knihovny toho programu a cíle, jaké má mít „Světová knihovna“, věc velice nepřijemná. *Živnost* látky, která se tu podává za laciný peníz širokým vrstvám, má být v první řadě kriteriem knih, jež se otiskují. Za laciný peníz nelze si koupit v hospodářském životě delikatesy, za laciný peníz prodává se živný chléb, a nikdo nic jiného ani nečeká. Představuji si, že *Světová knihovna* měla by podávat takovýto živný chléb duše. Žádné vyhnané cukrové pěny, žádné pochybné mlisky a problematické lahůdky. Je skutečně smutné, že v posud vydaných číslech není vůbec zastoupen genre par excellence moderně poučný, míním *essay*. Tato forma, stvořená přímo pro podobné publikace, která v světlém a jasném traktování pojímá historickou erudici s kouzlem psychologického podobiznářství a jejíž znamenité vzory má literatura anglická, francouzská, německá i ruská, nedochází u nás posud, až na jednotlivé výjimky (p. Jana Váni na př.), žádného slušnějšího povšimnutí.

Beletrie vybraná není právě špatná, ale nenese také většinou nikterak ten charakter živné velikosti, obsažné důležitosti, opravdové světovosti a opravdové klasičnosti, jakou musíme žádat od sbírky tohoto druhu. Princip má zde být právě opačný: z *beletrie co nejméně*, ale zato věci *opravdu dokonalé*, jež musí znát každý člověk, který chce rozumět době své nebo dobám minulým, jenž chce poznat člověka a jeho důvěrné zásady, jeho podmínky života a smrti, vlastní střed a otázku svého bytí. A takových knih není skoro mezi těmi, jež jsem uvedl nahoře. Jsou tam dobré povídky, dobrý román (který byl otištěn z „Lumíra“, kde kdysi vyšel, beze změny, se všemi nesprávnostmi jazyka), knihy důležité pro historii české literatury (Rubeš, Vocel, Tyl): — ale opravdu *světového*, t. j. podstatného a nanejvýš důleži-

tého pro náš duševní život je tam málo. Starší (r. 1863 napsané) drama Ibsenovo *Nápadníci trůnu* je práce pro historika a psychologa rozvoje Ibsenovského velice důležitá sice, poněvadž jsou tu již problémy, jež později rozvíjí a jinak řeší, ale myslím, že mohla počkat na jiné pozdější a typičtější práce básníkův, jichž překlad nám dosud chybí. Nadto překlad p. Vrehlického je často chatrný. Z české literatury dobře byl volen Mácha jako člověk hluboké snahy, typ vášnivý a opravdově české duše, ale, bohužel, jak ukázal nevyvratně p. Dr. Herben v „Čase“, je vydán nanejdvýš nedbale a přímo frivolně . . .

Není tedy dosavadní bilance, opravdový zisk ze „Světové knihovny“ pro českou literaturu, právě znamenitá. Čímž ovšem netvrdíme, že podnik je marný a lichý. Naopak: nutný a může také přinést veliký užitek, bude-li účelněji a opravdověji veden než posud.

Prvním krokem k reformě musí být *literárně historické úvody, životopisy a charakteristiky autorů*, jichž práci to které číslo přináší. „Meyer's Volksbücher“, o půli levnější ještě než „Světová knihovna“, nemají práce, aby před ní nestál životopis a stručná charakteristika autora. A má to jistě základ ve skutečné potřebě člověka. Kde má shánět prostý chudý student na př. data životopisná a bibliografická nebo poučení o autoru, jehož práci přečetl. A v naší literatuře často se jich nikdo ani nedopátrá. Jak má se literárně vzdělávat obecnost, když nevyloží se mu význam a umělecká hodnota práce, její místo a souvislost ve filiaci jevů a příčin, literárních směrů a vlivů, stanovisko, odkud se má na práci dívat, odkud se musí učit ji žít?

To je tak kategorický postulát při podnikání jako je „Světová knihovna“, že se divím, jak mohl být přehlédnut. Až na *Strakonického dudáka* jsou všechny knížky, jež leží přede mnou, bez úvodů a vysvětlení. Ale právě *Strakonický dudák* je dokladem, jak takový úvod vypadati nemá. To, co napsal v čelo tohoto vydání p. J. L. Turnovský, je mnoho dat, cifer a drobných vzpomínek, ale v nejdůležitějším bodu, v charakteristice literární a v estetickém a dějepisném ocenění významu Tylova — docela nic. Tak si ty literárně historické úvody nepředstavuju. Z takových málo získá čtenář.

J. Krušina ze Švamberka: Starým perem

Řada povídek, charakterových hlav i literárních satir a beletristických anekdot svěžích, příjemných často, někdy i poetického jímavého kouzla citového nebo hlubší duševní analýsy (*Mařenin hoch, Láska Petra Mařasa*). Na první pohled lze vidět, že autorovi tanul na duši ten poetický, charakterový, lokálně sytý a přitom vždy v ryze lidské jádro vyluštěný realismus Bret-Hartův, a že tento americký autor stál při křtu leckteré črtý p. Krušinovy, že z něho snažil se chytit i zvláštní tón naivního humoru dobývaného hned ze srdečné poetivě prostoty, hned z kontrastu mezi kulturou referenta nebo čtenáře a primitivismem dějstvující osoby, hned z velikolepých literárních reminiscencí užitých na poměry malé a všední (*Počátek Iliady*). Jak praveno, jsou tu věci živé, svěží, pečlivě a věrně pozorované a zvláště

v dialogických partitách s velikou poetivostí a plně pracované, ale zdá se nám, že tento povrchní, sumární, často anekdoticky strojený a skrajovaný, genrovitě pointovaný realismus je přece jen stadiem v rozvoji literatury dnešní právem překonaným a při vši historické ceně své přece jen podružné hodnoty.

Tento genrový realismus byl nutný na *přechodu* umění z jalového romantismu a falešně pathetické lži ideální afektovanosti. *Genre* má v rozvoji umění vždycky jen ten smysl, že umění unikne jím z falešných schemat a stínů vyžilého a dokonávajícího idealismu. Je provisoriem; není novým stylem nového uměleckého světa, je pouze polominiaturou, poloparodií starého stylu hynoucího. *Genre* vyskytá se všude na přechodu umění idealismu v realism, tam, kde pro nový životný obsah není posud úměrného nového stylu, nové formy, nového umění a kde tedy musí se podávat bez vlastní tvůrčí umělecké formace, v zkratkách a v spíše novinářském než uměleckém zpracování. *Genre* uznává sama sebe za podřízena t. zv. *velkému stylu*, látkám idealistickým a heroickým, obmezuje se dobrovolně na výseky a výstřížky života, jež uvádí do literatury jen více méně jako kuriositu a jen s onou zmíněnou tendencí podřízenosti a více méně zábavného střihu a úpravy.

Dnes však, myslím, je dávno již čas zpracovat *přímým, ryzním a celým uměním* nekonečného života všechny jevy jeho v *celé zapjaté nesměrnosti a šíři*. To je právě východ ze *genru*, jenž je pouze přechodem a provisoriem k velikému grandiosnímu umění realistickému, úměrnému někdejšímu t. zv. velkému umění klasickému a idealistickému, že realita nenazírá se jako kuriosita, neběže se z ní více méně kuriosní a zábavný *výsek a výstřížek*, nýbrž pojímá se v celé zapjaté souvislosti, v nesměrné, řekl bych vesmírové vážnosti a důležitosti. Tím již je získán filosofický nebo ideový předpoklad ryzního velikého umění, celého vážného a slavného *stylu*, tím již jest ustaven realismus jako samostatná říše *umění*.

V tom směru musí jít nutně a přirozeně rozvoj literatury. Ze stadia *genrového* musí se povznést na stadium *umění, poesie, stylu*. Tam jde se osudně a přirozeně, a v tomto směru i pochybeného kroku vážím si více než šťastných, obratných a zdařilých variací starého rozvojového stadia, obratných a slušných výkonů opakujících a epigonských.

Neštěstí naše je, že mezi literáty rozmohlo se pohodlné koketování se „starým perem“. Žádný jen, probůh, nechce na sebe uvalit odium, že něco chce, že něco hledá, že jde jinudy než erární silnicí opatřenou mýtními domky. Pro bohy jen ne stát se podezřelým z *neofilie* nějaké, z nějakého *novomilectví*! To je vlastnost, na kterou se velmi nemilostivě dívá vysoké literární panstvo, to dělá člověka podezřelým a nenáviděným. Jak živ nestane se „akademiefähig“ . . . To již je vtipnější okázale tlačit se pod staré prapory, třeba tam vlastně člověka srdce netáhlo.

Nepíšu to proti p. Krušinovi, jehož název je zajisté myšlen bez těchto postranních point, poetivě, přímo a spontánně, nýbrž jen proto, že byl východiskem této asociace představ. Pan Krušina snad má ve stolku i jiné práce psané novým perem a mohly by být, soudě podle některých partií přítomné sbírky, rozhodně zajímavé a pozoru hodné.